

Ennora

Tarvekartoitus venäjänkielisten kotoutumispalveluista

Raportti Venäjän ja Itä-Euroopan instituutille

Elina Ekholm

2012

Sisältö

1. TAUSTAA.....	3
2. KARTOITUKSEN TOTEUTUS.....	3
3. INSTITUUTISTA SÄÄTIÖKSI.....	5
3.1. Instituutin tunnettavuus ja tulo kotouttamiskentälle.....	5
3.2. Tehtäväalueita uudelle säätiölle.....	6
Ennakkoluulojen poistaminen ja vuorovaikutuksen lisääminen.....	6
Ohjaus ja neuvonta.....	7
Suomen kielen opetus ja oman äidinkielen ylläpitäminen.....	8
Työkulttuuri ja työllistymispalvelut.....	8
Vertais- ja järjestötuki.....	9
Keskeisiä kohderyhmiä.....	9
3.3. Rahoitus- ja yhteistyökysymykset.....	10
3.4. Saatesanoja aloittavalle säätiölle.....	11
4. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	12
LÄHTEET.....	14

1. TAUSTAA

Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti on opetus- ja kulttuuriministeriön alainen valtion laitos, jonka tehtävät liittyvät kulttuuriin ja luovaan talouteen, kotouttamiseen sekä kirjasto- ja tietopalveluihin. Opetus- ja kulttuuriministeriö on teettänyt instituutin roolista ja tehtävistä 2000-luvulla kaksi selvitystä. Ensimmäisessä selvityksessä¹ instituutin roolia hahmoteltiin monipuoliseksi taiteen ja kulttuurin kansainväliseksi tukiyksiköksi, joka muun muassa kehittää EU:n ja Venäjän kulttuuriyhteistyötä sekä tukee Venäjältä ja Itä-Euroopasta muuttaneiden kieltä ja kulttuuria. Tuoreimmassa selvityksessä² ehdotettiin, että Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin sijalle luotaisiin vuoden 2013 alusta säätiö, joka tuottaisi kotoutumista edistäviä palveluja kulttuurin ja taiteen aloilla Suomen venäjänkieliselle väestölle. Kotouttamisesta vastaavat viranomaiset voisivat tilata hankepalveluja säätiöltä tai tehdä hankeyhteistyötä.

Instituutin toimialan kaavailtu muutos osuu ajanjaksoon, jolloin myös kotouttamiskenttää kehitetään uuden kotouttamislain (2011) myötä. Maahanmuuttajatyössä on käynnissä useita laajoja kehityshankkeita kuten Osallisena Suomessa, Suomeen muuttaneiden alkuvaiheen ohjaus ja osaamisen kehittäminen (ALPO) ja Maahanmuutto-ohjelmien tukirakenne (MATTO). Tulevan säätiön toimintaa suunniteltaessa lähtökohtana on olla mukana tässä kehittämistyössä, ei luoda päällekkäisiä palveluita, vaan tarjota viranomaisten ja järjestöjen työtä tukevaa ja täydentävää toimintaa. Tästä syystä instituutti tilasi kartoituksen siitä, onko venäjänkieliselle väestölle tarjolla riittävästi omakielisiä tai muita kotoutumiseen liittyviä palveluja ja olisiko tarvetta joillekin uusille kotoutumista tukeville toiminnoille erityisesti kulttuurin ja luovien alojen piirissä. Kartoitus tilattiin VTT Elina Ekholmilta, jonka toiminimi Ennora on erikoistunut monimuotoisuuden liittyviin tutkimuksiin ja projektiarviointeihin.

Tässä kartoituksessa käsite kulttuuri ja kotoutuminen kulttuurin kautta on käsitetty laajasti. Kulttuuri voidaan tulkita sisäiseksi käsikirjoitukseksi, jonka kautta ihminen tulkitsee kokemaansa ja tekee valintojaan. Perinteisen kulttuurikäsitteen rinnalla kotoutumisen kannalta on hyödyllistä pohtia myös esimerkiksi perhe-, kasvatus-, työ- ja viranomaiskulttuuria.

Suuret kiitokset kaikille haastatelluille, jotka kertoivat näkemyksiään venäjänkielisen väestön kotoutumisen kehittämisestä.

2. KARTOITUKSEN TOTEUTUS

Kartoitus pohjautuu maahanmuuttaja-asioiden parissa työskentelevien henkilöiden haastatteluihin. Keräsin aineiston pääasiassa puhelinhaastattelujen avulla. Niiden lisäksi osallistuin Vantaalla maahanmuuttajatyön aluekoordinaattoreiden kokoukseen, jossa kartoitin

¹ Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin selvitys, 2007

² Instituutista toimintakeskukseksi, 2012

koordinaattoreiden näkemyksiä aiheesta. Lahdesta sain puhelinhaastattelujen lisäksi kommentteja sähköpostitse. Moni haastateltava oli kerännyt alueensa maahanmuuttotyöntekijöiden ja oman työyhteisönsä näkemyksiä venäläisväestön tarpeista, joten välillisesti kartoituksella tavoitettiin huomattavasti laajempi joukko kuin varsinaiset haastatellut.

Venäjänkieliset ovat parhaita asiantuntijoita itseään koskevissa asioissa. Instituutti on yhteistyössä nykykielten laitoksen kanssa teettänyt laajan tutkimuksen (N = 439), jossa selvitetään venäjänkielisen väestön kokemuksia ja toiveita kulttuuripalvelujen suhteen (Lammi & Protassova 2011). Tästä syystä sovittiin, että tämä kartoitus kohdistuu viranomaisten näkemyksiin. Instituutti itse selvittää venäjänkielisten järjestöjen kantoja tulevaan toimialan muutokseen.

Kunnilla on yhteen sovittava rooli maahanmuuttajien kotouttamisessa, ja siksi haastateltaviksi valittiin pääosin kuntien maahanmuuttajapalveluiden työntekijöitä. Ely-keskukset koordinoivat alueellista maahanmuuttotyötä ja työ- ja elinkeinotoimistot tukevat maahanmuuttajien työllistymistä ja yritystoimintaa, ja siksi oli tärkeää kuulla myös näiden näkemyksiä asiasta. Mukana on myös muutama kolmannen sektorin edustaja, perusteluna se, että kuntien edustajat suosittelivat kääntymään heidän puoleensa. Noin 20 prosenttia haastatelluista oli itse venäjänkielisiä. Alla olevissa taulukoissa on esitetty informanttien taustayhteisöt ja alueellinen jakautuminen.

Taulukko 1. Informanttien taustayhteisöt

Taustayhteisö	Lukumäärä
Valtion keskushallinto	1
Ely-keskukset	2
Työ- ja elinkeinotoimistot	2
Kunnat	17
Kolmas sektori	3
Yhtensä	25

Taulukko 2. Informanttien alueellinen jakautuminen

Alue	Lukumäärä
Pääkaupunkiseutu	14
Häme	6
Varsinais-Suomi	1
Keski-Suomi	1
Itä-Suomi	2
Pohjois-Suomi	1
Yhteensä	25

Haastattelupyynnön saaneet vastasivat hyvin nopeasti yhteydenottopyyntöihin, minkä voi tulkita siten, että asia koettiin tärkeäksi. Haastattelut tehtiin maaliskuussa. Puhelinhaastattelut kestivät keskimäärin 20 minuuttia.

Haastatteluissa kävimme läpi seuraavia kysymyksiä:

1. Tunnetko Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin ennestään?
2. Mitä ajatuksia sinussa herättää instituutin toimialan muutos?
3. Missä venäjänkielisten kotouttamis- ja kulttuuripalveluissa on aukkoja ja tarvetta uudelle tai täydentävälle toiminnalle?
4. Millaisia yhteistyö- ja rahoitusmahdollisuuksia voisi uudella toimijalla olla taustayhteisösi kanssa?
5. Minkälaisia terveisiä haluaisit lähettää uudelle säätiölle sen käynnistäessä toimintaansa?

Haastattelut nauhoitettiin, mutta toimeksiannon lyhyden (yksi henkilötyökuukausi) vuoksi haastattelut litteroitiin vain pääpiirteittäin. Jaottelin ensin aineiston haastatteluteemojen mukaan ja sitten kunkin teeman sisältä sisällönanalyysin keinoin etsin yleisimmin esiintyviä huomioita ja ehdotuksia. Tekstissä on kuitenkin esitelty yksittäisiäkin ehdotuksia, koska hyviä ideoita ei haluttu jättää mainitsematta.

Tulosten yleistettävyyttä arvioitaessa on otettava huomioon, että haastattelut painottuivat kuntien työntekijöihin ja Etelä-Suomeen. Ehdotukset olivat kuitenkin melko samantyyppisiä henkilön taustayhteisöstä riippumatta. Monet haastatelluista olivat työskennelleet hyvin pitkään maahanmuuttotyössä ja monissa eri tehtävissä. Täten voidaan arvioida, että heidän ehdotuksensa edustavat riittävästi kentän näkemyksiä venäjänkielisten kotoutumispalvelujen katvealueista.

3. INSTITUUTISTA SÄÄTIÖKSI

3. 1. Instituutin tunnettavuus ja tulo kotouttamiskentälle

Suurin osa haastatelluista tunnisti instituutin nimeltä ja osa tunsi joitakin instituutin työntekijöitä. Yhteistyö instituutin kanssa rajoittui lähinnä seminaariosallistumisiin, asiakkaiden ohjaamiseen sinne töihin ja kirjaston käyttöön. Instituutti kuitenkin sekoitettiin muihin alan toimijoihin kuten Venäjän tiede- ja kulttuurikeskukseen, ja sen rahoitus pohjalla opetus- ja kulttuuriministeriön yksikkönä oli useimmille tuntematon. Haastateltavat vertasivat ja etsivät yhtäläisyyksiä muun muassa Goethe-instituuttiin ja erityisesti suomenruotsalaisiin kieltä ja kulttuuria tukeviin säätiöihin.

Kaikki haastateltavat pitivät instituutin tuloa kotouttamiskentälle tervetulleena asiana. Haastateltavat pitivät hyvänä sitä, että instituutin tieto, taito ja osaaminen saadaan paremmin kotouttamistyön käyttöön. Monet myös painottivat, että asiakaskuntaa tulee riittämään. Venäjänkieliset ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, ja tämäkin luo perustetta räätälöidyille toiminnoille. Realistinen huomio oli se, että kun uusi säätiö tukee venäjänkielistä väestöä, jää viranomaisille enemmän resursseja muiden, usein lähtökohdiltaan vaikeammassa asemassa olevien, maahanmuuttajaryhmien tukemiseen.

Jonkin verran pohdintaa herätti se, tuleeko säätiöstä vähemmistöpoliittinen toimija, joka ryhtyy ajamaan esimerkiksi venäjänkielisten kielellisiä oikeuksia. Toiminnan alueellistaminen herätti myös kysymyksiä. Toivottiin, että toiminta ei jäisi pääkaupunkiseudulle. Säätiön kulttuuritoimintaan painottumista pidettiin hyvänä asiana, koska esimerkiksi paluumuuttajat ovat hyvin kiinnostuneita kulttuurista. Muutama oli huolissaan siitä, katoavatko muutoksen myötä jotkut instituutin tämänhetkisistä palveluista. Kirjasto on ollut paikallisen venäläisväestön arvostama ja sen mahdollinen siirto tilauskirjastoksi arvelutti.

3.2. Tehtäväalueita uudelle säätiölle

Esittelen seuraavassa haastateltujen ehdotuksia sekä toimintojen että eri kohderyhmien näkökulmasta.

Ennakkoluulojen poistaminen ja vuorovaikutuksen lisääminen

Monet haastateltavat toivat esiin ennakkoluulot kantaväestön ja venäjänkielisten välillä. Osalla kantasuomalaisista on hyvin jyrkät ja vankkumattomat mielipiteet venäläisistä. Suomen ja Venäjän yhteinen historiallinen taakka on edelleen vaiettua, kuten eräs haasteltava huomautti. Lisäksi venäjänkielisten ja muiden maahanmuuttajaryhmien välillä voi olla epäluuloja. Avoimen vuoropuhelun mahdollistamista pidettiin keskeisenä tehtävänä. Tarvittaisiin rakentavaa keskustelua Suomen ja Venäjän yhteisestä taustahistoriasta, sillä pitäisi pystyä erottamaan Venäjän valtio ja suurvaltapolitiikka ja tavalliset venäläiset ihmiset. Säätiön merkitys kotoutumisen kaksisuuntaisuuden edistäjänä ja vuorovaikutuksen lisääjänä olikin yksi yleisemmin esitetyistä tulevista tehtäväalueista.

Hyväksi esimerkiksi mainittiin Helsingin kulttuurikeskus Caisa, joka on järjestänyt monikulttuurisen itsenäisyyspäivän, kansainvälisen naistenpäivän, Ourvision -laulukilpailun ja tuonut esille maahanmuuttajataustaisia kunnallis- tai eduskuntavaaliehdokkaita. Tätä samaa toimintamuotoa - tuoda esiin täällä asuvien tuottamaa kulttuuria - suositeltiin myös tulevalle säätiölle. Toinen hyvä toimintamalli on Turussa kehitetty palvelu *Suomi tutuksi*, jossa museot ja taidelaitokset ovat mukana kotouttamistyössä. Lähtökohtana on toiminnallisuus ja yhteistyö paikallisten maahanmuuttajayhdistysten kanssa.

Tiedon lisääminen edistää vuoropuhelua. Koulutustilaisuudet, joissa maahanmuuttajat itse pääsevät kertomaan kokemuksistaan, ovat yleensä kaikkein onnistuneimpia. Säätiö voisi asiantuntijaelimenä tiedottaa viranomaisille, työnantajille ja työyhteisöille venäläisestä koulutusjärjestelmästä ja venäläisten työelämäosaamisesta, miten erilaiset järjestelmät toimivat Venäjällä ja millainen kulttuurinen kartta ihmisillä on tänne tullessaan. Tämä voisi parantaa sekä asiakaspalvelua venäläisiä kohtaan että venäläisten kotoutumisvalmiuksia, koska venäjänkielisen väestön suuren määrän vuoksi heillä on myös mahdollisuus olla kotoutumatta.

Vuorovaikutusta lisäksi se, että tuleva säätiö tarjoaisi yhdessäolo- ja kohtaamispaikan, missä suomalaiset voisivat opiskella venäjää ja päästä tutustumaan venäjänkielisiin ihmisiin. Esimerkiksi jonkin tunnetun venäläisen rockyhtyeen esiintyminen tai muu kulttuuritapahtuma voi vaikuttaa positiivisemmin asenteisiin kuin monet seminaarit. Säätiö voisi tarjota harjoittelupaikkoja myös suomalaisille nuorille.

Lisäksi säätiö voisi edistää kanssakäymistä eri puolilla Suomea asuvien venäläisten kesken järjestämällä esimerkiksi perheleirejä.

Vaikka tutkimustoimintaa ei olekaan kaavailtu tulevan säätiön toimialaksi, ehdotettiin kuitenkin, että säätiö voisi asiantuntemuksensa pohjalta tarjota kotoutumista käsitteleviä tutkimus- ja selvityspalveluja.

Ohjaus ja neuvonta

Suomessa useat viranomaiset julkaisevat ohjeita venäjäksi ja monissa neuvontapisteissä on venäjänkielisiä työntekijöitä. Kuitenkin haastateltavien mukaan on tarvetta syvennetylle omakieliselle kulttuuritulkatulle palveluohjaukselle ja tiedottamiselle. Tätä tarvetta valaisee hyvin se, että eräs haastateltava kertoi saaneensa seitsemän puhelua asiakkaansa tilanteesta tämän asioidessa kahdessa eri virastossa. Tämä haastateltava ehdotti eräänlaista ad hoc -neuvontapalvelua esimerkiksi tilanteessa, jossa asiakas virastossa ei ymmärrä, mitä pitää tehdä ja tulkkia ei ole tilattu paikalle.

Jo olemassa olevat venäjänkieliset ohjeet ja esitteet tulisi koota tietopankkiin sekä varmistaa, että tietyt vakiolomakkeet olisivat venäjäksi kuitenkin niin, että rinnalla olisi aina suomenkielinen versio. Lisäksi ehdotettiin asuinpaikasta riippumattomia verkossa toimivia neuvontapalveluja.

Tarvittaisiin myös foorumia, missä venäjänkielisillä olisi mahdollisuus pohtia erilaisia heitä askarruttavia kysymyksiä. Instituutin nykyisiä toimintatiloja pidettiin keskeisen sijaintinsa vuoksi erinomaisina infopisteen luomiselle. Ehdotettiin myös iltaisin pidettäviä infotilaisuuksia työssäkäyville henkilöille, sillä venäläiset ovat tottuneet kuulemaan luentoja, kuten eräs venäjänkielinen haastateltava totesi. Luentojen teemoja voisi olla esimerkiksi lastensuojelu ja työlainsäädäntö.

Moni nosti esiin Suomeen työhön tulevat venäjänkieliset, jotka saattavat jäädä palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Toinen kasvava ryhmä on Virosta tulevat vain venäjää puhuvat muuttajat. Venäjänkielisiä tulee myös Latviasta, Valko-Venäjältä, Georgiasta ja Afganistanista, ja näillä on omat erityistarpeensa neuvonnan ja ohjauksen suhteen. Huomautettiin kuitenkin, että venäjänkieliset verrattuna moniin muihin maahanmuuttajaryhmiin osaavat hoitaa asioitaan ja ovat tottuneita byrokraatiaan.

Suomen kielen opetus ja oman äidinkielen ylläpitäminen

Suomen kielen kurssveja on edelleen tarpeeseen nähden liian vähän. Inkerinsuomalaisen paluumuuton ollessa tyrehtymässä muuttajien valtaosalla ei ennestään ole sidettä suomen kieleen ja kulttuuriin. Monet olivat huolissaan siitä, että usein yli 50-vuotiailla on vaikea päästä työvoimapolitiittiseen kielikoulutukseen. Kotiäidit jäävät joskus kielikoulutuksen ulkopuolelle ja lisäkoulutusta tarvitsevat myös ne, jotka eivät syystä tai toisesta ole oppineet riittävästi suomen kieltä kolmen vuoden kotoutumisaikana.

Toinen huolenaihe oli edistyneille tarkoitettujen suomen kielen kurssien vähyys, jota erityisesti korkeasti koulutetut venäläiset tarvitsisivat. Yksittäisenä koulutustoiveena mainittiin lääkärin kielitesteihin valmentava koulutus. Lisäksi olisi kysyntää työajan ulkopuolella olevalle kielenopetukselle; osalla työssä olevista voisi olla mahdollisuuksia ja halua maksaa opetuksesta. Tällöin opetus voitaisiin kohdentaa vain yhden ryhmän tarpeisiin ja siinä voitaisiin käyttää kaksikielistä opetusta, jolloin olisi mahdollista kokeilla erilaisia kielenopetuksen menetelmiä kuten kirjallisuuden laajamittaista hyödyntämistä ja keskustelukerhoja. Ammatillisille sanastoille olisi myös tarvetta.

Suomen kielen opetuksen rinnalla painotettiin oman äidinkielen opetusta lapsille ja nuorille ja oman äidinkielen merkitystä identiteetin rakentamisessa. Jotkut pohtivat keinoja, miten saada venäjän kieli ja kulttuuri kiinnostamaan nuoria ajassa kiinni olevan musiikin tai kirjallisuuden avulla.

Työkulttuuri ja työllistymispalvelut

Työelämään liittyvistä kysymyksistä tuli myös monia ehdotuksia tulevan säätiön tehtäviksi. Näitä olivat monikulttuuriseen työyhteisöön, työsuojeluun ja työoikeuteen liittyvät kysymykset sekä työntekijän että myös työnantajan näkökulmasta, sillä monet venäjänkieliset toimivat yrittäjinä. Työkulttuurien erojen pohtiminen ja näkyväksi tekeminen koettiin tärkeäksi, esimerkkinä tuotiin esiin hoitotieteen ja pedagogiikan erot.

Säätiö voisi tarjota työ- ja elinkeinohallinnolle ryhmäpalveluina työnhakukursseja, työelämän perustaitoihin liittyvää koulutusta, atk-kursseja ja työhönvalmennusta. Haastava työnhakijaryhmä ovat 50- ja 60-luvulla syntyneet, joilla on ollut hyvä työura kotimaassaan, mutta hyvin vähän työkokemusta Suomessa. Lisäksi ehdotettiin koulutusta erilaisiin osaamistodistuksiin kuten hygieniapassi ja työturvallisuuskortti.

Tarvetta olisi asiantuntijapoolille, johon voitaisiin kerätä venäläisten ja venäjän kielellä toimivien eri alojen asiantuntijoiden yhteystietoja.

Vertais- ja järjestötuki

Tukihenkilö- ja vertaistukitoimintaa pidettiin tärkeänä toimintamuotona. Siinä toteutuu täällä jo pidempään asuneiden aito osallistaminen ja maahanmuuttajien roolin korostaminen oman elämänsä rakentajina. Kiinnostava ehdotus oli koota tukihenkilöresurssi hyvin kotoutuneista miehistä, jotka tarjoaisivat vertaistukea äskettäin maahan muuttaneille tai vaikeuksissa oleville. Miehet tarvitsisivat miesfoorumia, sanoi eräs haastateltava. Miehillä kaivattiin myös erilaisia työpajoja; "naiset pitävät keskustelusta, miehet tykkäävät enemmän toiminnasta". Yleensäkin tarvittaisiin arkipäivän ja vapaa-ajan verkostoitumista. Perheet kaipaivat tukea kasvatuskysymyksissä.

Tuleva säätiö voisi tukea venäjänkielisiä järjestöjä eri puolilla Suomea ja organisoida koulutusta järjestötoiminnasta. Tämä ei saisi tapahtua kilpaillen järjestöjen kanssa rahoituksista vaan auttamalla järjestöjä kehittämään omaa toimintaansa.

Keskeisiä kohderyhmiä

Nuoret ja ikääntyneet sekä erilaisiin kriisitilanteisiin joutuneet nähtiin tulevan säätiön erityiskohderyhmiä.

Nuorten osalta oltiin huolissaan kieleen, identiteettiin, itsetuntoon ja ennakkoluuloihin liittyvistä kysymyksistä. Moni kaipasi tukea varhaisteini-iässä tai murrosikäisinä maahan muuttaneille nuorille, jotka saattavat olla peruskoulun käyneitä, mutta eivät ikänsä puolesta vielä TE-toimiston asiakkaita. Nuori ei ole aina halunnut muuttaa Suomeen, koska hänen ystävänsä ja koko tuttu elämänpiiri jää Venäjälle. Nuorten osalta olisi tarvetta erilaisille toiminnallisille vertaisryhmille, joissa käsiteltäisiin kieleen, osallisuuteen, identiteettiin ja syrjintään liittyviä asioita. "Tärkeää, että sielussa säilyy se toinen kulttuuri". Haastateltavat peräänkuuluttivat myös niitä keinoja, joilla vanhemmat voisivat tukea lapsiaan uudessa kulttuurissa.

Monilla nuorilla on Venäjällä ollut paljon harrastuksia muun muassa liikunnan ja musiikin alalla. Suomessa monet harrastukset ovat kalliita. Siksi olisi hyvä, jos tuleva säätiö pystyisi järjestämään nuorille erilaista harrastustoimintaa, tanssitunteja, viulutunteja jne. Kuitenkin painotettiin sitä, että nuoria rohkaistaisiin hakeutumaan myös kantaväestölle suunnattuihin harrastuksiin. Nuoret kaipaivat tukea uravalintoihin ja koulutusratkaisuihin. Oman ongelmansa muodostavat huumeita käyttävät nuoret.

Venäjänkielisten joukossa on paljon *ikäntyneitä* sekä ryhmän suuren koon että inkeriläisten ikäjakauman vuoksi. Ikääntyneiden ryhmään kuuluvien ikähaitari voi olla melko suuri, sillä käytännössä valitettavasti monet yli viisikymmenvuotiaat maahanmuuttajat ovat ylittäneet aktiivisen työllistymisen, vaikka tietoja, taitoja ja kokemusta on paljon. Ikääntyneille ehdotettiin tarjottavan harrastusmahdollisuuksia, myös lähellä heidän asuinalueitaan. Pienituloisten ikäihmisten osalta olisi tärkeää, että nämä toimenpiteet kirjattaisiin kotouttamisuunnitelmiin, jotta

heille pystyttäisiin korvaamaan matkakulut. Samoin esimerkiksi niille, joiden atk-aidot ovat puutteellisia, voisi olla tietokonekerhoja rinnasteisena koulutuksena. Naisille järjestetään enemmän toimintaa, mutta ikääntyville miehille sitä on selvästi vähemmän.

Suomessa asuvien ikääntyneiden venäjänkielisten osalta on näkyvissä jo samaa ilmiötä kuin ruotsinsuomalaisilla: ikääntymisen myötä aikuisena opittu vieras kieli painuu taka-alalle ja siksi vanhustenhuoltolaitoksiin kaivattaisiin omakielistä tukea ja toimintaa.

Haastateltavat nostivat esiin nuoret ja ikääntyneet. Tällä on kiinnostava yhtymäkohta aiemmin mainittu Lammin ja Protassovan tutkimukseen, jonka mukaan venäjänkieliset jakaantuvat kahteen sukupolveen. Ensimmäisen sukupolven edustajat ovat syntyneet Neuvostoliitossa tai Venäjällä, muuttaneet Suomeen aikuisina ja asuneet täällä jo pitkään. He puhuvat kuitenkin edelleen aika huonosti suomea, ja harrastavat lähinnä venäläistä ja venäjänkielistä kulttuuria. Nuoremman sukupolven muodostavat Suomessa jo syntyneet tai tänne lapsena muuttaneet. Heillä ongelmana voi olla venäjän kielen tason ylläpitäminen, yhteys venäläiseen kulttuuriin ja identiteetti-ongelmat.

Perheen ja yksilöiden kotoutumista voivat vaikeuttaa erilaiset kriisit: avioero, vanhempien tai lasten sairastuminen tai vammautuminen tai esimerkiksi jokin onnettomuus tai vakava tapaturma. Tällöin normaali alkuvaiheen ohjaus ei riitä. Esimerkiksi perhe, jossa on vammainen tai erityistä tukea tarvitseva perheenjäsen, saattaa tiedon puutteen vuoksi jäädä palveluiden ulkopuolelle. Samoin mielenterveyspalveluissa ei ole riittävästi asiantuntemusta. Osatyökykyiset tarvitsevat erityistä tukea työllistymiseen. Uusi kotouttamislakikin painottaa erityisen haavoittavassa asemassa olevien tukemista.

3.3. Rahoitus- ja yhteistyökysymykset

Kaikki haastatellut kokivat yhteistyön uuden toimijan kanssa myönteisenä ajatuksena, "hyviä toimijoita ja yhteistyökumppaneita tarvitaan". Säätiö voisi lähteä kokeilemaan erilaisia toimintoja alueellisten tarpeiden mukaan, ja tätä kautta saataisiin valtakunnallisesti kokemusta uusista toimintamuodoista. Monet painottivat yhteistyötä venäjänkielisten (FARO, Inkerikeskus, Suomi-Venäjä-seura, maahanmuuttajien omat paikalliset yhdistykset) järjestöjen kanssa. Lisäksi kuntien edustajat toivoivat, että säätiö voisi olla kontaktina siihen venäjänkieliseen väestöön, jota ei ole tavoitettu.

Rahoituksen osalta yleisemmin todettiin, että kunnilla on suhteellisen vähän mahdollisuuksia kotouttamiseen liittyviin ostopalveluihin. Uudessa kotouttamislaissa kolmannen sektorin tuottamat kotoutumispalvelut painottuvat aikaisempaa voimakkaammin, esimerkiksi kunnilla on mahdollisuus hankkia ostopalveluna alkukartoitusta (keskimääräinen hinta on 700 euroa). Pienet kunnat, joilla ei ole paljoa kokemusta maahanmuuttajatyöstä, saattaisivat olla kiinnostuneita tästä ostopalvelusta. Hankeyhteistyön osalta pääosin kuitenkin arveltiin, että nykyisessä talustilanteessa rahoituksen sijaan kunnat tarjoavat työpanosta ja mielellään tiedottavat uudesta säätiöstä ja ohjaavat asiakkaita sen toimintoihin.

Mahdollisina uuden säätiön rahoituskanavina ehdotettiin työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen määrärahoja. Säätiö voisi osallistua kotoutumis- ja kielikoulutusten tarjouskilpailuihin. Työ- ja elinkeinoministeriön koordinoima Osallisena Suomessa –hanke ja sen tulosten arviointi tulevat tuottamaan uusia ehdotuksia kotoutumiskoulutuksen sisällöistä, rahoituksesta ja eri kohderyhmien koulutustarpeista. Toinen koulutukseen liittyvä rahoitusta koskeva ehdotus koski OKM:n vapaan sivistystyön määrärahoja. Tulevassa säätiössä voisi olla kansanopistotyyppistä toimintaa, johon voitaisiin hakea vapaan sivistystyön rahoitusta. Työssä oleville maahanmuuttajille voisi tarjota myös maksullista kielenopetusta. Muutama varauksellinen näkemys esitettiin kuitenkin maksullisten palvelujen laajemmasta tarjoamisesta.

Haastattelujen perusteella uudella säätiöllä voisi olla monikanavainen rahoitusmalli, jolloin rahoitus koostuisi esimerkiksi Raha-automaattiyhdistyksen perusavustuksesta, hankerahoituksesta (ESR, kotouttamisrahasto jne.) sekä työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen ja vapaan sivistystyön määrärahoista.

3.4. Saatesanoja aloittavalle säätiölle

Viimeisenä keskusteluteemana oli se, mitä terveisiä haastateltavat halusivat lähettää tulevalle säätiölle sen aloittaessa toimintaansa. Haastateltavat suosittelivat tiedotusta ely-keskuksiin, TE-toimistoihin, kuntiin, Infopankkiin, kaupunkien maahanmuuttajaneuvontapisteisiin, kauppakamareihin ja niiden jäsenyhdistyksiin sekä oppilaitoksiin tiedotusvälineitä unohtamatta. Ehdotettiin myös, että säätiön toimihenkilöt osallistuisivat erilaisiin maahanmuutto-alan tapaamisiin, esittelivät itsensä ja kertoisivat säätiön tulevasta toiminnasta. Säätiön tunnettavuutta edistäisi osallistuminen alueellisten maahanmuutto-ohjelmien laatimiseen. Yksittäinen, mutta tärkeä tapahtuma on Tampereella järjestettävä Metropolis 2013 -konferenssi, jonka sisältöihin tulevalla säätiöllä voisi olla annettavaa.

Lähtölaukaukseksi ehdotettiin valtakunnallista seminaaria, jossa voitaisiin yhteisen keskustelun pohjalta määritellä tulevaa toimintaa. Oleellista on saada venäjänkielinen väestö itse tekemään ja toimimaan säätiössä, painotti moni haastateltava ja suositteli yhteistyötä olemassa olevien yhdistysten ja kansalaisjärjestöjen kanssa. Tämä on tärkeää senkin takia, että välttyttäisiin eri toimijoiden väliseltä kilpailuasetelmalta. Useat painottivat sitä, että toimintaa suunniteltaessa ajateltaisiin Suomea kokonaisuutena. Vaikka ulkomaalaisväestöä on pääkaupunkiseudulla eniten, niin siellä on myös eniten toimijoita ja monenlaisia palveluita. Haasteena on saada palveluja ja kattavuutta koko maahan. Moni haastateltava toivoikin, että säätiöllä olisi myös alueellista toimintaa.

Tulevan toiminnan riskinä varoitettiin siitä, että venäjänkielisen ohjauspalvelujen kautta ei luoda järjestelmää, joka mahdollistaa venäjänkielisen elämän Suomessa ilman kosketusta kantaväestöön, vaan vuorovaikutus olisi ensisijalla kaikessa säätiön toiminnassa. Säätiön tulisi pysyä neutraalilla linjalla edunvalvontatyössä esimerkiksi venäjänkielisten kielellisten oikeuksien suhteen. Toisaalta huomautettiin siitäkin, että monikielisyys ei vielä aina ymmärretä.

Tulevaisuuden visiona yksi kunnan työntekijä maalaili kuvaa keskellä kaupunkia olevasta energisestä, iloisesta ja vahvasta toimijasta, joka tarjoaisi erilaisia aktiviteetteja, joihin tänne muuttaneiden venäjänkielisten olisi helppo tulla mukaan ja tavata sekä suomalaisia että venäläisiä. Säätiö olisi nuorisotalon tyyppinen matalan kynnyksen paikka, jossa on positiivista paloa mukana.

4. JOHTOPÄÄTÖKSET

Uusi toimija toivotettiin tervetulleeksi kotoutumiskentälle. Joka sadas Suomessa asuva on venäjänkielinen; jo ryhmän suuri koko puoltaa sitä, että tämän väestöryhmän kotoutumiseen panostetaan. Suomen ja Venäjän oloja tuntevat kaksikieliset ihmiset voivat olla suuri hyötyä suomalaiselle yritys-elämälle ja yhteiskunnalle. Venäjän ja Itä-Euroopan instituutilla on pitkä asiantuntemus Venäjä-kysymyksissä. Tämän asiantuntijuuden siirtymistä laajemmin kotoutumiskentälle pidettiin suurena etuna. Tulevan säätiön toiminta voi myös hyödyntää muita maahanmuuttajaryhmiä, sillä viranomaisille ja muille toimijoille jää enemmän resursseja vaikeimmista oloista tuleville ryhmille.

Haastateltavat ideoivat säätiön tulevia tehtäviä sekä toimintamuotojen että kohderyhmätarkastelun näkökulmasta. Toiminnoista tärkeimmiksi nousivat vuorovaikutuksen lisääminen suomalaisten ja venäjänkielisten välillä, ohjaus ja neuvonta, kielen opetus, vertais- ja järjestötuki sekä erilaiset kulttuuritoiminnot, kerhot ja harrastuspiirit.

Suuri osa nykyisistä kotoutumistyön hankkeista kohdistuu työikäiseen väestöön. Kohderyhmissä painotettiin ikääntyneitä, nuoria, työperusteisesti muuttaneita ja niitä, jotka tarvitsevat syvennettyä palveluohjausta. Kaikessa työssä korostettiin kaksisuuntaisuutta: toisaalta tehdään myönteisellä tavalla venäläisiä ja venäläisyyttä tutuksi suomalaisille ja toisaalta opastetaan venäjänkielisiä toimimaan uudessa ympäristössä. Toimintaa käynnistettäessä suositeltiin venäjänkielisten maahanmuuttajien ja heidän järjestöjensä osallistamista. Venäjänkielisistä suuri osa asuu pääkaupunkiseudulla. Monissa Itä-Suomessa kunnissa he kuitenkin muodostavat maahanmuuttajaväestön enemmistön, joten toiminta ei saisi jäädä pelkästään pääkaupunkiseudulle.

Yhteistyöhalukkuus hanketoimintaan on suuri, mutta rahoituksen suhteen on epävarmuutta. EU-projektien lisäksi mahdollisina rahoituskanavina esitettiin työvoimapoliittisen aikuiskoulutuksen, vapaan sivistystyön ja kotouttamistyön määrärahoja.

Selvityshenkilö Heikki Talvitie totesi, että instituutissa on jo nyt ollut selkeästi esillä Suomen venäjänkielinen väestö ja sen kotouttamistehtävät ja tämä linjaus tulisi jatkossa olemaan instituutin tärkein tehtävä. Talvitie esitti, että venäjänkielisen väestön kotoutumista edistettäisiin taiteen ja kulttuurin tarjoamin keinoin. Kotoutumisprosessissa kulttuuri kietoutuu kysymyksiin kielestä, identiteetistä ja osallisuudesta, ja näiden taustalla on konkreettisia asioita, kuten uuden kielen oppiminen, oman äidinkielen säilyttäminen, taloudellisen itsenäisyyden saavuttaminen, perhe-elämä ja harrastukset. Siksi tässä kartoituksessa kulttuuria on tarkasteltu laajemman kotoutumisprosessin näkökulmasta. Läheskään kaikkiin haastateltavien ehdotuksiin ei tuleva

säätiö varmasti pysty vastaamaan, eivätkä kaikki ehkä kuulukaan sen tulevaan toimialaan. Seuraavaan kaavioon on tiivistetty niitä tehtäväalueita, joista tuleva säätiö voisi lähteä rakentamaan hankepalveluja ja muita toimintoja.

SÄÄTIÖ

- ASIANTUNTEVA
- TOIMINNALLINEN
- VUOROVAIKUTUSTA LISÄÄVÄ

TEHTÄVÄALUEITA

- ENNAKKOLUULOJEN POISTAMINEN JA VUOROVAIKUTUKSEN LISÄÄMINEN
- OHJAUS JA NEUVONTA
- KULTTUURI- JA HARRASTUSTOIMINTA
- SUOMEN KIELEN OPETUS JA OMAN ÄIDINKIELEN YLLÄPITÄMINEN
- VERTAIS- JA JÄRJESTÖTUKI
- TYÖKULTTUURIIN PEREHDYTTÄMINEN JA TYÖLLISTYMISPALVELUT

TOIMINTAMUOTOJA

- KOHTAAMISPAIKKA
- NEUVONTAPISTE, TIETOPANKKI, INFOTILAISUUDET
- VENÄJÄNKIELISTEN ERITYISOSAAJIEN ASIANTUNTIJAPOOI
- SYVENNETTY PALVELUOHJAUS
- KULTTUURITAPAHTUMAT, KERHOT JA HARRASTUSPIIRIT
- KIELIKURSSIT
- PERHELEIRIT, NUORTEN VERTAISRYHMÄT, MIESFOORUMI
- TYÖELÄMÄ- JA TYÖNHAKUKURSSIT

RAHOITUSKANAVIA

- RAHA-AUTOMAATTIYHDISTYS
- EU-RAHOITUS (ESR, KOTOUTTAMISRAHASTO JNE.)
- TYÖVOIMAPOLIITTISEN AIKUISKOULUTUKSEN MÄÄRÄRAHAT
- VAPAAN SIVISTYSTYÖN MÄÄRÄRAHAT
- KOTOUTUMISEN MÄÄRÄRAHAT

LÄHTEET

Instituutista toimintakeskukseksi. Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin asemaa ja tehtäviä koskeva selvitys. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä. 2012: 1.

Lammi, Anelma & Protassova, Jekaterina (2011) Suomen venäjänkieliset kulttuuripalvelujen käyttäjänä ja tuottajina. Helsinki: Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti & Helsingin yliopiston nykykielten laitos.

Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin selvitys. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007: 24.